

Súlyos csendek, ecsettel

Zoltai Bea kiállítása

Izraeli Kulturális Intézet, 2015. I. 22-ig

TOLNAY IMRE

„A képsorozattal »csak« emlékezni szeretnék. Néha ez nem is tűnik olyan könnyűnek, pedig erre az alapra bármit lehet építeni...”¹ Zoltai Bea festőművész gondolatai ezek, aki a közelmúltban egy épületről, a pápai zsinagógáról festett sorozatot, melyet most tár teljes egészében a közönség elé. A művész szívesen gondolkodik sorozatokban, képpárokból-képhármasokból, mint például a függönyredők résein át szemlélt világ

Egy sajátos, a városi környezet kis háza közül a megszokottnál dominánsabban kiemelkedő, klasszikus (neoreneszánsz) architektúrájú épület belső terét jeleníti meg. Talál ez a szavunk, nem ábrázol csupán, hanem megjelenít, értsd jelenné tesz, megidéz, jellel formál. Egy pusztuló épületet, egy szinte teljesen elpusztult közösség szakrális életterének atmoszféráját hozza elénk. A múltból a mába emeli át a szétszórtak szellemét. Zoltai Bea képei egyenként is fontosak, de még fontosabbnak, erősebbnek

ZOLTAI BEA: Kiüresítve I. 2015, vegyes technika, 100x100 cm

(Kitekintés), Uccello-parafázisa, Születés című emblemikus tömör absztrakciói és számos más, a világ rezonáns megéléséről tanúskodó műve vagy azok kollekciója. Mostani kiállításának képei esetében azok láncolata, kohéziója, átgondoltan felépített dramaturgiája tűnik a leglényegesebbnek.

tűnik tehát az őket összefűző szál és szellemi-történelmi ív. A tárlat egy átélt történetet tár elénk: műfaji értelemben csendeltekkel kezd, a heti ünnepnap, a Shabbat bensőséges asztalát festi meg. Spirituális-szakrális mikroterekbe kalauzol. „Fontos volt számomra az is, hogy a hatalmas belső teret megidéző képekhez kapcsolódjon néhány kisebb, bensőséges hangulatú csendélet, melyek a péntek esti, vacsora utáni hangulatot adják vissza” – mondja a művész.

A natura mortákat követő zsinagógaenteriórok pedig szintén egy valaha létrehozott-megélt-megszentelt, majd tragikusan elhagyott, kiüresített teret tárnak elénk. A jelenkori és a közelmúltbeli festészet egyik csapásirányának markáns szegmense az üres tér mibenlétének firtatása. Többféle üresség van, az üres tér tehát viszonylagos fogalom, hiszen csak ember által valamiképp megélt, bejárt, elhagyott térről beszélhetünk, tereink atmoszféráját próbál-

hatjuk csak megragadni. Érdekes hírekkel szolgálnak ez ügyben (is) a nyelvek-kultúrák: míg a zen-buddhizmus az ürességet, a kiüresedést a teljességhez hasonlítja, az ógörögben a khaossal, az anyagi jellegű ürességgel rokon kifejezés, a héberben pedig kettős alap-

jelentéssel bír – a nével/návál szó hasznos ürességet hordozó hangszert, tömlőt és haszontalan, értelmetlen dolgot, embert is jelölhet. Mai „nyugati” értelmezésben is kettős az üresség fogalma: az építészetben, a tárgy-kultúrában hasznosságot, használhatóságot, míg a közgondolkodásban nihilt, a tartalom hiányát jelenti. A pápai zsinagóga belső teréről készült képsorozat ráadásul kétféle ürességet idéz fel: a festmények többsége a mai, elhagyatott teret mutatja, egy kis részük azonban azt a várakozásteli, megszentelt ürességet idézi fel, amikor az épületet a zsinagógát létrehozó közösség még használta a mindennapjaiban.

Valamelyest ismerem a pápai zsinagógát és környékét, miként néhány más vidéki és határon túli város olyan negyedét és zsinagógáját is, melyek egy-egy közösség néhai életének, összetartozásának beszédesen és megindítóan szép és gazdag rétegeit hordozzák.

A megdermedt idővel, az évtizedekkel, sok esetben fél évszázaddal ezelőtti Magyarországgal találkozhatunk egy-egy ilyen időutazásban, az úgynevezett perifériákon. És a történelem során többször is a perifériára, a véskorszakban pedig pusztulásba száműzött zsidóság szellemiségével, spirituális jelenlétével, ugyanakkor utókorba hasító hiányával. A zsinagógák „itt maradnak és elhagyatottan is emlékeztetnek” – írja Komoróczy Géza² Zoltai Bea katalógusában. Az imént említett helyeken ugyanakkor azzal a nyers, drámai valósággal szembesülünk, amit a festő is látott és látott a zsinagóga-képek többségén: megkopott fényt, pusztulót, el-eltűnő múltat. Jancsó Miklós forgatott erről Jelenlét címmel megrázó filmtrilógiát, végigkövetve kamerájával zsinagógák és izraelita temetők pusztulását.³

A kiállítás azonban nem egy képriport, jóval több ennél. Nem törekszik úgynevezett tárgyilagosságra, inkább rendkívül személyes, a klasszikus festői nyelv

ZOLTAI BEA:
Zsinagóga Pápán 1944 előtt, 2015,
olaj, vászon, 100x150 cm

vezet kereteit feszíti. Mégsem túlgesztikulálva, hanem a festői gesztusok széles spektrumát megszólaltatva, sófárként hangzik a képekből a mélyen megélt történet, vallomás, sorsvállalás. Belső terek drámai fényeit, egyetemes szellemet közvetítő építőanyagait látjuk, egy expresszív piktúra eszköztárával. Hol lehelet-szerű ecsetvonásokban, aranylón derengő fényben, hol pedig kontrasztos, sötétben alácsorduló festékekben tetet öltő enteriőrben járunk. „Az enyészet egyfajta sav, mely feloldja, szétmarja a régi architektúrát” – mondja a festészetté lényegítő múltról Zoltai Bea. Kemény, lelket maró s(z)avak ezek, melyek mintha szó szerint tetet öltöttek volna vásznain. A képekhez közelhajolva felbomlik a megjelenített formák, sőt, szinte a vászon szövete is, feloldódó és új egységekké szervesülő képi entitások, teremtő erővel teli gesztusok húznak a tér centruma felé: súlyos, kiáltó csend vesz körül. Emlékező, lelket és lelkiismeretet borzoló, de bizakodó-várakozó csend.

Jegyzetek

- 1 Zoltai Bea katalógusa, Bp., 2015
- 2 Komoróczy Géza bevezetője Zoltai Bea katalógusában, Bp., 2015
- 3 Martos Gábor: Lásd Izrael / in: Zoltai Bea katalógusa, Bp., 2015

ZOLTAI BEA: Köreim, 2015,
olaj, vászon, 100x200 cm

